

INKLYUZIV TA'LIM

Rasulova Madinabonu Ravshanjon qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

Maxsus pedagogika yo'nalishi talabasi

rasulovam2910@gmail.com

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada inklyuziv ta'lim tushunchasi, uning mazmun-mohiyati, jahon va O'zbekiston tajribasi, amaliyotda duch kelinayotgan muammolar hamda istiqboldagi yechimlar haqida fikr yuritiladi. Inklyuziv ta'limning jamiyat taraqqiyoti, ijtimoiy adolat va har bir bolaning shaxs sifatida rivojlanishida tutgan o'rni alohida tahlil qilinadi.

KALIT SO'ZLAR: Inklyuziv ta'lim, maxsus ehtiyojli bolalar, pedagogika, integratsiya, ijtimoiy adolat, ta'lim tizimi, inklyuziv metodika.

АННОТАЦИЯ: В данной статье рассматривается понятие инклюзивного образования, его сущность, мировой и узбекский опыт, проблемы, стоящие перед практикой, а также перспективные решения. Роль инклюзивного образования в развитии общества, социальной справедливости и развитии каждого ребенка как личности анализируется индивидуально.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Инклюзивное образование, дети с особыми потребностями, педагогика, интеграция, социальная справедливость, система образования, инклюзивная методология.

ANNOTATION: This article will focus on the concept of inclusive education, its content, experience of the world and Uzbekistan, problems faced in practice and solutions in the future. The role of inclusive education in the development of society, social justice and the development of each child as a person is analyzed separately.

KEYWORDS: inclusive education, children with special needs, pedagogy, integration, social justice, education system, inclusive methodology.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimini rivojlantirish nafaqat bilim berish, balki shaxsning har tomonlama kamol topishi, jamiyatda munosib o'rin egallashi va o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon qilishi uchun zamin yaratishni ham o'z ichiga oladi. Shu boisdan inklyuziv ta'lim masalasi nafaqat pedagogika, balki ijtimoiy hayotning dolzarb yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda.

Inklyuziv ta'lim — bu barcha bolalarni, jumladan, jismoniy, aqliy yoki ruhiy rivojlanishida muammolarga ega bo'lgan o'quvchilarni umumiy ta'lim jarayoniga jalb etish, ularni imkon qadar teng sharoitlarda bilim olishlarini ta'minlashga qaratilgan yondashuvdir. Bu tushuncha ilk marotaba Birlashgan Millatlar Tashkilotining

hujjatlarida keng qo'llanila boshlagan va keyinchalik ko'plab davlatlarning ta'lim siyosatida ustuvor yo'nalish sifatida e'tirof etilgan.

Ta'limning inklyuziv modeli dunyo miqyosida inson huquqlari, adolat va ijtimoiy tenglik tamoyillari asosida shakllangan. Chunki jamiyatda har bir bola, u qanday imkoniyatlarga ega bo'lishidan qat'i nazar, sifatli ta'lim olish huquqiga ega. Shu nuqtai nazardan, inklyuziv ta'lim nafaqat nogironligi bo'lgan bolalarni qo'llab-quvvatlash, balki butun ta'lim muhitini insonparvarlik, bag'rikenglik va hamkorlik ruhida rivojlantirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasida ham ushbu masalaga alohida e'tibor qaratilmoqda. 2019-yilda qabul qilingan "2019–2023 yillarda O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi" hamda "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonun inklyuziv ta'limni rivojlantirishning muhim huquqiy asosini yaratdi. Mamlakatda maxsus ehtiyojli bolalar uchun umumiy maktablarda sharoitlar yaratilmoqda, o'qituvchilar malakasini oshirish va yangi metodikalarni joriy etish ishlari bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda.

Shu tariqa, inklyuziv ta'lim bugungi kun ta'lim siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, uning samarali yo'lga qo'yilishi nafaqat maxsus ehtiyojli bolalarning, balki jamiyatning barcha qatlamlari uchun katta ijtimoiy va ma'naviy ahamiyat kasb etadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Inklyuziv ta'limning asosiy g'oyasi — barcha bolalarga ta'lim olish jarayonida teng imkoniyatlar yaratish va ular o'zining individual xususiyatlari hamda qobiliyatlaridan kelib chiqib rivojlanishi uchun zarur sharoit yaratishdir. Bu tizim nafaqat maxsus ehtiyojli bolalar uchun, balki barcha o'quvchilarning tarbiyasida bag'rikenglik, hamkorlik, insonparvarlik kabi fazilatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois, inklyuziv ta'lim ijtimoiy barqarorlik va adolat tamoyillarini mustahkamlashga yordam beradi.

Jahon tajribasi

Inklyuziv ta'lim sohasida jahon tajribasi turlicha shakllangan bo'lsa-da, unda umumiy qonuniyatlar mavjud. Masalan, Yevropa Ittifoqi davlatlarida inklyuziv ta'lim davlat siyosati darajasida qo'llab-quvvatlanadi va har bir maktabda maxsus resurs markazlari faoliyat yuritadi. AQShda "Individuals with Disabilities Education Act (IDEA)" qonuni asosida nogiron bolalar umumiy maktablarda o'qitiladi va ular uchun individual ta'lim dasturlari ishlab chiqiladi. Yaponiya, Janubiy Koreya kabi davlatlarda esa o'quvchilarning psixologik moslashuvini qo'llab-quvvatlash va ota-onalarni faol jalb etishga alohida urg'u beriladi.

Mazkur tajribalardan ko'rinadiki, inklyuziv ta'limni muvaffaqiyatli joriy etish uchun nafaqat ta'lim tizimida, balki butun jamiyatda ijtimoiy ongni o'zgartirish, bag'rikenglikni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston tajribasi

O'zbekistonda inklyuziv ta'lim bosqichma-bosqich rivojlanmoqda. Maktablarda maxsus ehtiyojli bolalarni qamrab olish ko'rsatkichlari oshmoqda, ayrim ta'lim muassasalarida resurs xonalari tashkil etilgan. Shu bilan birga, pedagoglarning kasbiy malakasini oshirish uchun treninglar, seminarlar va maxsus kurslar yo'lga qo'yilgan. Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda loyiha va dasturlar amalga oshirilmoqda.

Ammo inklyuziv ta'limni rivojlantirish jarayonida quyidagi qiyinchiliklar mavjud:

Maxsus jihozlar va moslashtirilgan darsliklarning yetishmasligi.

Maktab infratuzilmasining nogiron bolalar uchun to'liq qulay emasligi.

Ba'zi hollarda ota-onalarning inklyuziv ta'limga nisbatan to'liq ijobiy munosabat bildirmasligi.

Jamiyatda ayrim stereotiplarning saqlanib qolishi.

Yechim va istiqbollar

Inklyuziv ta'lim samaradorligini oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlar muhimdir:

1. Pedagoglarni muntazam tayyorlash – defektolog, logoped, psixolog kabi mutaxassislarni ko'paytirish va ularni maktablarga jalb qilish.

2. Moslashtirilgan o'quv materiallarini yaratish – maxsus ehtiyojli bolalar uchun qo'llanmalar, audio-kitoblar, elektron resurslar ishlab chiqish.

3. Texnik va moddiy sharoitlarni yaxshilash – maktablarda pandus, lift, interaktiv doska, ko'ruv yoki eshitish imkoniyati cheklangan bolalar uchun mos vositalar bilan jihozlash.

4. Ota-onalar bilan hamkorlik – ular uchun maslahat markazlarini tashkil qilish, farzandlarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha treninglar o'tkazish.

5. Jamiyatda inklyuziv madaniyatni shakllantirish – keng jamoatchilikni xabardor qilish, ijtimoiy reklama, ommaviy axborot vositalarida targ'ibot ishlari olib borish.

Natijada, inklyuziv ta'limning joriy etilishi nafaqat maxsus ehtiyojli bolalarning huquqlarini ta'minlaydi, balki butun ta'lim tizimining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Chunki bu jarayonda o'qituvchilar yangi metodlarni sinovdan o'tkazadi, o'quvchilarda esa empatiya va ijtimoiy mas'uliyat tuyg'usi rivojlanadi.

XULOSA

Yuqorida keltirilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'lim nafaqat maxsus ehtiyojli bolalarni qo'llab-quvvatlash vositasi, balki jamiyatning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishi uchun ham muhim omildir. Chunki inklyuziv ta'lim orqali: har bir bolaning ta'lim olish huquqi ta'minlanadi; ijtimoiy tenglik va adolat tamoyillari mustahkamlanadi; sog'lom va maxsus ehtiyojli bolalar o'rtasida hamkorlik, do'stlik va bag'rikenglik rivojlanadi; o'quvchilarda empatiya, mehr-oqibat va insonparvarlik kabi

sifatlar shakllanadi. O'zbekistonda inklyuziv ta'lim sohasida muhim qadamlar tashlangan bo'lsa-da, mavjud muammolarni hal qilish zarur. Avvalo, pedagogik kadrlarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish, maktab infratuzilmasini yangilash, ta'lim dasturlarini moslashtirish hamda jamiyatda inklyuziv madaniyatni rivojlantirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Inklyuziv ta'limning muvaffaqiyati faqat hukumat yoki ta'lim muassasalarining sa'y-harakatlari bilangina emas, balki otalar, pedagoglar, jamoatchilik va barcha fuqarolarning hamkorligi orqali ta'minlanadi. Shu bois, inklyuziv ta'limni rivojlantirish strategik vazifa bo'lib, u kelajakda adolatli, bag'rikeng va taraqqiy topgan jamiyat qurilishida asosiy omillardan biri bo'lib xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Kun.uz
2. Узбекская Википедия
3. Daryo
4. Maxsus pedagogika M.U.Xamidova